

III. KÖVETKEZTETÉSEK

**Bogdán Andrea – Monica Călușer – Olimpia Moșteanu –
Salat Levente**

A nemzeti kisebbségek jogaira vonatkozó előírások gyakorlatba ültetése a közintézmények szintjén

Bevezetés

Az Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja 2007 októbere és 2008 novembere között valósította meg *Fostering Dialogue on Minority Legislation in Romania* című, a Holland Királyság bukaresti Nagykövetségének MATRA-KAP projektjei közé tartozó programját. A projekt a kisebbségek jogainak átvételében és alkalmazásában érdekelt szervezetek közti kapcsolatok elemzését, és ezáltal az érintett szervezetek közötti együttműködés elősegítését tűzte ki céljául. Ily módon, fő célkitűzései között a következők szerepeltek: a román törvénykezés aktuális állapotának vizsgálata a nemzeti kisebbségek jogainak területén, illetve a kisebbségi jogok fejlődésének összehasonlítása a délkelet-európai országok kisebbségi jogainak törvényi helyzetével; a bevált gyakorlatok, módszertanok és tapasztalatok cseréjének elősegítése a délkelet-európai nemzeti kisebbségi jogok területén; a nemzeti kisebbségi jogok átláthatóságának és fontosságának növelése a román törvénykezés döntéshozatali szintjén.

A projekt a törvényhozás elemzését feltételezte, valamint olyan nyilvános viták szervezését, amelyeken a kisebbségi jogok területén központi és regionális szinten működő, különböző intézményekhez és szervezetekhez tartozó szereplők vettek részt. Ily módon, két találkozó megszervezésére került sor – egy Kolozsváron, június 10-én, és egy Sepsiszentgyörgyön, július 22-én –, amelyek alkalmával megvitatásra kerültek a kisebbségi jogok területére vonatkozó törvények érvénybe léptetésével kapcsolatban felmerülő problémák, és a közpolitikák, valamint az alkalmazási mechanizmusok elemzése által próbáltak adni választ ezekre a kihívásokra. E kerekasztal-beszélgetések eredményeit hat erdélyi megye helyi közigazgatási és dekoncentrált

hivatalaiban kiosztott és felvett kérdőíves adatokkal egészítettük ki. Azért, hogy minél adekvátábban mutassuk be a projekt keretében rendezett nyilvános viták eredményeit, a jelen fejezet több részre oszlik: közigazgatás, rendőrség, igazságszolgáltatás, oktatás, egészségügy, a roma kérdés, és végül egy utolsó rész, amely a kis létszámú kisebbségi csoportok néhány specifikus aspektusára vonatkozik.

A közigazgatás

A közigazgatásra vonatkozó érvényes törvényi előírások alkalmazásának problémáit úgy azonosítottuk be, hogy egyrészt egy elemzési és szintetizálási folyamatnak vetettük alá a jogi szövegeket, másrészt elemeztük több olyan közintézmény felhalmozódott tapasztalatát, amelyek hatásköréhez és/vagy felelősségéhez tartozik a nemzeti kisebbségekre vonatkozó törvények alkalmazása. Ez a fejezet be fogja mutatni a legfontosabb törvényi előírásokat a nemzeti kisebbségi nyelvek használatára vonatkozóan, a közhatalóságokkal való érintkezésben. E szabályozások kiindulópontját az Alkotmány újraközölte, 120. cikkelyének 2. bekezdése képezi, amely nemcsak, hogy az alkotmányos jogok szintjére emeli a nemzeti kisebbségek nyelvi jogait, de az Alkotmány 2003-as módosítását megelőző szabályozásokhoz képest ki is tágítja a nyelvi jogok területét a helyi közigazgatástól a dekoncentrált közszolgálatokig.¹

Ily módon, ennek az előírásnak az értelmében, olyan intézmények, mint a minisztériumok dekoncentrált közszolgálatai és a speciális központi közigazgatási szervek, vagy a nemzeti jelentőségű kereskedelmi társaságok (mint például az „Electrica” Kereskedelmi Rt. vagy a Román Postavállalat Rt.) a kisebbségek nyelvének használatára vonatkozó törvénykezés hatálya alá esnek. A fenti alkotmányos előírások alkalmazása során bizonyos módosításokat hoztak például a prefektus intézményéről szóló 340/2004-es Törvény vonatkozásában, ahol a 19. cikkely (1) bekezdésének m) pontjában a prefektus feladatai közé beiktatták azt is, hogy a törvényes feltételek között biztosítani kell az anyanyelv használatát a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok és a dekoncentrált közszolgálatok közötti kapcsolatokban, azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol a kisebbségek aránya meghaladja a 20%-ot. Ebben a értelemben kiegészítették az Adóügyi eljárási törvénykönyvre vonatkozó 92/2003-as Kormányrendeletet is, a 8.

---

1 Veress Emőd: Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006/2, 36. <http://rmjk.adatbank.transindex.ro/pdf/06.Veress.pdf>.

cikkely 3. bekezdésében előírva, hogy a adóügyi adminisztrációban a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára vonatkozó törvényi előírások a megfelelő módon legyenek alkalmazva.

Ami a helyi közigazgatást illeti, a 215/2001-es Helyi közigazgatási törvény, illetve a 2001. november 27-i 1206-os Kormányhatározat által elfogadott 215/2001-es Törvény Alkalmazási normái a legfontosabbak valamely nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok nyelvi jogainak szabályozásában, azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol azok számaránya meghaladja a 20%-ot. Ezek a jogi normák előírásokat tartalmaznak a nemzeti kisebbségek nyelvének használatára vonatkozóan a helyi és a megyei tanácsüléseken (a 215/2001-es Törvény 42. cikkelyének 2. bekezdése, valamint az 1206/2001-es Kormányhatározat 3. és 6. cikkelyei), a helyi és megyei tanácsülések napirendjének a kihirdetésekor (a 215/2001-es Törvény 39. cikkelyének 7. bekezdése, illetve 94. cikkelyének 8. bekezdése, továbbá az 1206/2001-es Kormányhatározat 2. cikkelyének 1. bekezdése és 5. cikkelye), a helyi és a megyei tanácsok normatív jellegű határozatainak, valamint az egyéni jellegű határozatoknak a kisebbségek nyelvén való közzétételéről (a 215/2001-es Törvény 50. cikkelye, az 1206/2001-es Kormányhatározat 2. cikkelyének 1. bekezdése, illetve 7. cikkelye), (írott vagy szóbeli megkeresés esetében) a nemzeti kisebbségek nyelvén való kommunikáció létjogosultságáról a helyi közigazgatás szerveivel és a dekoncentrált közszolgáltatásokkal (a 215/2001-es Törvény 50. cikkelye, a 76. cikkely 2. bekezdése és a 19. cikkelye, valamint az 1206/2001-es kormányhatározat 2. cikkelyének 2. bekezdése, a 7. és a 8. cikkelyei), a hivatalos ceremóniáknak és a házasságkötéseknek a nemzeti kisebbségek nyelvén való levezetéséről (az 1206/2001-es kormányhatározat 9. cikkelye), a kétnyelvű feliratozásról (a 215/2001-es Törvény 76. cikkelyének 4. bekezdése, az 1206/2001-es Kormányhatározat 3, 10, 11, 12. és 13. cikkelyei), valamint a helyi és megyei tanácsok saját apparátusában az állampolgárokkal való kapcsolattartási állásokra olyan személyek alkalmazásáról, akik ismerik a kisebbségek nyelveit (a 215/2001-es Törvény 76. cikkelyének 3. bekezdése, valamint az 1206/2001-es kormányhatározat 15. cikkelye).

A fentiekben említett jogi előírásokat a közhivatalnokok jogállására vonatkozó 188/1999-es Törvény egészíti ki, amely a 91. cikkelyében előírja, hogy azokban a területi egységekben, ahol egy adott kisebbség aránya eléri a 20%-ot, a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartásban az állampolgárokkal közvetlen kapcsolatban álló közhivatalnokok egy részének ismerni kell az illető kisebbség nyelvét. Ami az említett előírások alkalmazását illeti, a felmerülő problémák alapvetően a következő aspektusokra vonatkoznak:

1. A kisebbségek nyelvének **szóbeli használata** a közigazgatási szervekkel való kapcsolattartásban.

Azoknak a közigazgatási-területi egységeknek az esetében, ahol az egy nemzeti kisebbséghez tartozó tanácsosok száma meghaladja a teljes létszám egyötödét, a helyi vagy megyei tanácsulések az adott kisebbség nyelvén is lefolytathatók.² A helyi vagy megyei tanácsuléseken való anyanyelvhasználatra vonatkozó előírásoknak az alkalmazása fakultatív jellegű. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy némely esetben az érintettek részesülnek törvény biztosította jogukból, más esetben viszont épp az érintettek adják fel ezt a jogukat. Az egyik idézett ok szerint a hivatalos dokumentumokat mindenképpen román nyelven kell összeállítani, ebből kifolyólag céltalan a gyűlések meghosszabbítása és megnehezítése. Más esetekben ezeknek az előírásoknak az alkalmazását pénzügyi és pragmatikus okok akadályozzák meg.

Különösen a kisebb helyi közigazgatási egységek nem rendelkeznek elegendő forrással ahhoz, hogy szakmai szempontból kompetens személyeket alkalmazzanak és fizessenek meg, vagy hogy a fordításokat biztosító modern technikai felszerelést vásároljanak. Azokban a helyi közigazgatási egységekben, ahol a kisebbségek nyelveit a helyi és a megyei tanácsuléseken használják, a kisebbségi nyelvű felszólalásokat gyakran a résztvevők vagy az adott kisebbség nyelvét ismerő közkapcsolatokkal megbízott személyzet fordítja le román nyelvre, és mindkét megoldás az ily módon biztosított fordítások minőségét veszélyezteti. Ugyanakkor, e nem megfelelő módszerek, valamint a szimultán fordítást biztosító modern technikai felszerelés beszerzését lehetővé tevő anyagi források hiánya miatt a gyűlések időtartama is értelmetlenül hosszúra nyúlik.

A közigazgatási szervekkel való szóbeli kommunikációt illetően jelentős előrelépés észlelhető főként azoknak törvényi előírásoknak a bevezetése óta (a 215/2001-es Törvény 76. cikkelyének 3. bekezdése, az 1206/2001-es kormányhatározat 15. cikkelye, valamint a 188/1999-es Törvény 91. cikkelye), amelyek értelmében ott, ahol egy adott kisebbség százalékaránya meghaladja a 20%-os küszöböt, a közkapcsolatokért felelős munkakörökbe kötelező olyan személyeket is alkalmazni, akik ismerik az adott kisebbséghez

---

2 Bár látszólagos ellentmondás van az 1206/2001. Kormányhatározat által előírt egyharmados küszöb és a 215/2001. Törvényben rögzített egyötödös küszöb között, amelyekről a nemzeti kisebbségek nyelvének a megyei és helyi tanácsuléseken való használatát teszik függővé, úgy véljük, hogy ez csupán annak tulajdonítható, hogy az 1206/2001. Kormányhatározat által jóváhagyott Alkalmazási normák előírásait nem aktualizálták a 215/2001. Törvény módosításaival való megegyezés érdekében.

tartozó állampolgárok anyanyelvét. Ily módon, a legtöbb esetben egy adott nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok információkat és pontosításokat kérhetnek és kaphatnak, közvetlenül az anyanyelvükön kommunikálhatnak, azáltal, hogy a közigazgatási egység ezen alkalmazottaihoz fordulnak.

2. A kisebbségek nyelvének írásbeli használata a közigazgatási szervekkel való kapcsolattartásban.

A helyi közigazgatási hatóságok és adott területi-közigazgatási egységekben a 20%-ot meghaladó százalékarányú nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok közti írásbeli kommunikáció esetében felmerül a már ismert probléma, ami a közigazgatási hatóságok munkájának megnehezítéseként, valamint a fordítás biztosításához szükséges anyagi alapok hiányaként írható le. Miként az előbbieken is pontosítottuk, addig, amíg a szóbeli kommunikáció általában nem jelent komoly problémát azoknak az eseteknek a többségében, amikor kötelezően elő van írva olyan személyek alkalmazása, akik az adott kisebbség nyelvét ismerik, az írásbeli kommunikáció jelentős plusz erőfeszítést igényel az illető közigazgatási hatóságok részéről. A törvény előírja, hogy amennyiben egy nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok részaránya meghaladja a lakosság 20%-át, lehetőségük van arra, hogy anyanyelvükön megfogalmazott írásos beadvánnyal forduljanak a közigazgatási hatóságokhoz, a választ pedig mind román, mind magyar nyelven meg kell kapniuk. Ennek az előírásnak az érvényesüléséhez vagy kellő számú és szakmailag kompetens saját alkalmazottra van szükség, akik képesek a válaszok anyanyelven való megfogalmazására, illetve lefordítására, vagy a szakfordítók szolgáltatásainak igénybevétele lehetővé tevő anyagi forrásokra van szükség. A gyakorlatban, az esetek többségében, a nemzeti kisebbségek nyelvén folyó közkapcsolatokért felelős személyek vannak megbízva az írott anyagok fordításával is. Ez gyakran nagyon nagy mennyiségű munkát feltételez, amelyet az illetékes, általában kis létszámú személyzet nem is tud elvégezni, másrészt pedig maguk a fordítások is szakszerűtlenek, nem megfelelő minőségűek.

Az írott kérések kategóriájába tartozik egy másik nehézség is, amelybe a közigazgatási hatóságok ütköznek, mégpedig a formanyomtatványok problémája. Figyelembe véve, hogy azoknak az állampolgároknak, akik valamely, a lakosság számának 20%-át meghaladó nemzeti kisebbséghez tartoznak, a törvény biztosítja azt a jogot, hogy anyanyelvükön megfogalmazott írott beadvánnyal fordulhassanak a közigazgatási hatóságokhoz, szükség lenne anyanyelvű formanyomtatványok biztosítására is (legalább a leggyak-

rabban használtakból), akárcsak a többségi állampolgárok esetében, akiknek számos kéréshez formanyomtatvány áll a rendelkezésükre.

A fentiekben bemutatott humán és anyagi erőforrás-gondokkal küzdenek a következő tevékenységek is: a helyi és megyei tanácsok napirendjének lefordítása, a helyi és megyei tanácsok normatív, illetve egyéni jellegű határozatainak közzététele a nemzeti kisebbségek nyelvén.

3. Egy másik probléma, amely általában a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatára, és specifikusan ennek írásban való alkalmazására vonatkozik, a **fordítások minősége** minden olyan esetben, amikor a törvény előírja vagy megengedi a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatát a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartásban és a dekoncentrált közszolgáltatásokban. A pénzügyi és humán-erőforrási aspektusai mellett, e helyzet vonatkozásában, a szaknyelv, valamint a különböző nyelvi regiszterek használatának a problémái is felmerülnek. Az a tény, hogy hosszú időn keresztül a nemzeti kisebbségek nyelveit nem lehetett használni a közéletben, elsősorban a közigazgatásban, az adott nyelv(ek) csökkent értékű használatához vezetett, valamint oda, hogy ezeknek a nyelveknek bizonyos regiszterei igen kevésbé fejlettek (elsősorban a közigazgatási, a jogi, a gazdasági vagy a műszaki-technikai szaknyelvre kell itt gondolni).

Így aztán, ha jelen pillanatban a kisebbségek nyelvének használata a helyi közigazgatásban nem jelent problémát a törvénykezés szempontjából, bizonyos fokú hivatalossággal ruházva fel azon kisebbségek nyelveit, akiknek a számaránya meghaladja egy közigazgatási-területi egység lakosainak a 20%-át, ezen nyelvek aktív használói – mind a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok, mind azok az intézmények, amely jogokkal és köteleységekkel bírnak a kisebbségi nyelvek használatának vonatkozásában – a jól körülhatárolt és egységes szaknyelv hiányával küzdenek, amelynek megfelelő minőségűnek kellene lennie a kisebbségi nyelvek esetén is.

A közigazgatási hatóságok, valamint a fordítási szolgáltatások biztosítói, akikhez bizonyos esetekben fordulnak, változatos módszerekhez folyamodnak avégett, hogy ezt a nyelvi „hiányosságot” orvosolni tudják: abban az országban használt terminusokat alkalmaznak, ahol az adott kisebbség nyelve többségi nyelv (ez a helyzet például a magyar nyelv esetében), a szakterminusok saját, gyakran szó szerinti fordításával próbálkoznak, a múltban használt szakterminusokhoz folyamodnak stb. Mindez azonban maga után vonja azt, hogy ugyanannak a fogalomnak a megjelölésére több terminust használnak egymással párhuzamosan és véletlenszerűen; pontatlan fordítások születnek; olyan terminusokat használnak, amelyek nem felelnek meg a

romániai intézményes szerveződéseknek és valóságnak, vagy elévült terminusokat használnak. Így, összességében véve, a létrejött fordítások nyelvezte nehézkes, nehezen követhető és érthető, mivel inkább irodalmi jellegűek, semmint szakfordítások.

Az előbbiekben bemutatott nehézségek megoldásával próbálkozva, valamint a kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó törvényi alkalmazások terén feladatokkal bíró közintézmények képviselőivel folytatott konzultációk és megbeszélések eredményeképpen, a következő általános ajánlások körvonalazódtak.

- *a pénzügyi és humán erőforrások azonosításának és biztosításának szükségessége* azért, hogy adott területen létező törvényi előírások teljes egészében és hatékonyan alkalmazhatóak legyenek, és így valóban kiválthassák azt a hatást, amelyet ezektől az előírásoktól várunk. Elég világosan megmutatkozott, hogy a helyi közintézmények a legtöbb esetben nem rendelkeznek a szükséges alapokkal ahhoz, hogy biztosítani tudják a kisebbségek nyelvének használatára vonatkozó előírások teljes alkalmazását, és ebből kifolyólag lemondanak a törvény által amúgy biztosított bizonyos kiváltságokról, főként azokról, amelyek fakultatívak, vagy a felkínált szolgáltatások minősége nem megfelelő.

A lehetséges megoldások között említendő például az adott közigazgatási egységekben az álláskeretek módosítása, oly módon hogy ezek keretében szakirányú fordítói és tolmácsállásokat hozzanak létre, vagy ún. start-up projektek elindítása és finanszírozása elsősorban országos szinten, hogy ily módon ki lehessen egészíteni a kisebbségek nyelvének használatát lehetővé tevő erőforrásokat.

- *egy nyelvészeti intézmény lérehozásának szükségessége*, amely regionális vagy országos szinten működne (például szakosztályokkal minden olyan kisebbség nyelv számára, amelynek számaránya meghaladja a 20%-ot az ország több közigazgatási-területi egységében), ezek segítséget nyújthatnának a közigazgatási egységeknek a kisebbségek nyelvének alkalmazására vonatkozó törvényi előírások érvényesítésében a következő módokon: a szaknyelv egységesítése és a terminológia szabványosítása, a Románia Hivatalos Közlönye által a kisebbségek nyelvére lefordított törvénykezési szövegek fordításának nyelvi és szakirányú felügyelete, kérésre és akár fizetség ellenében a központi és a helyi közigazgatási hatóságok által lefordított anyagok ellenőrzése.

- *a közigazgatási hatóságok keretében és az ezekkel való kapcsolattartásban a kisebbségek nyelvének használatát bátorító népszerűsítő kampány megszervezése.*

Az egészségügy

Az egészségügy területén létezik néhány érvényben lévő szabályozás a kisebbségek jogaira vonatkozóan. A 46/2003-as Törvény a beteg jogairól tartalmaz néhány diszkriminációellenes előírást (az 1. cikkely b. pontja és a 3. cikkely) „*a faj, nem, kor, etnikai hovatartozás, nemzeti vagy társadalmi származás, vallás, politikai opciók vagy személyes antipátia alapján*”. Egy másik, a törvénybe belefoglalt szabályozás a beteg nyelvi jogaira vonatkozik:

„Az információkat tisztelettel nyelvezeten kell a páciens tudomására hozni, világosan, minimálisra csökkentve a szakterminológiát; abban az esetben, amikor a beteg nem ismeri a román nyelvet, az információkat az anyanyelvén kell a tudomására hozni, vagy az általa ismert nyelven, vagy, esettől függően, egy másik kommunikációs formát kell keresni.” (8. cikkely)

Így a törvény előírja a betegnek azt a jogát, hogy az anyanyelvén tájékoztassák, ám ez még nem elegendő. Mégha a páciens jogát el is ismerik, nincs meghatározva, hogy az orvosnak kötelessége lenne az adott nyelvet ismerni. Azok a konkrét mechanizmusok, amelyek révén a páciensnek az anyanyelvi tájékoztatáshoz való joga gyakorlatba ültethető lenne, hiányoznak a 46/2003-as törvény alkalmazási normáiból, megnehezítve ezáltal ennek a tényleges megvalósítását.

Leginkább szükséges e jog alkalmazása azokon a területeken, amelyek a bizalmon és jó kommunikáción alapulnak, és amelyek nem engedik meg a félreértéseket és az árnyalatokat: a családorvosi praxis, a gyermekorvoslás, a pszichológussal való kapcsolattartás.

Ily módon, a létező előírások nem fedik le a beazonosított igényeket, olyan javaslatok léteznek, amelyek értelmében a törvény biztosítsa a betegnek azt a jogát, hogy az orvosi szolgáltatások biztosítójával bármilyen irányú korlátozás, feltétel kiszabása, minőségi romlás nélkül kommunikálhasson legalább a következő három esetben: a családorvosnál, a gyerekorvosnál és a pszichológusnál.

A beteg törvényének ilyen irányú változtatásait úgy lehetne végrehajtani, ha a 46/2003-as Törvény alkalmazási normáit jóváhagyó 2004. április 7-én kelt 386-os számú Rendeletet kiegészítenék, mivel ennek elő kellene írnia azokat a lépéseket is, amelyek e nyelvi jognak az alkalmazását biztosítanák, beleértve a fent említett területeket.

Az igazságszolgáltatás és a rendőrség működése

Az igazságszolgáltatás és a rendőrség működésére vonatkozó törvénykezés egy sor olyan szabályozást tartalmaz, amelyek elsődlegesen a kisebb-

ségek nyelvi jogaira vonatkoznak. Így, a *Büntető Törvénykönyv*nek megfelelően:

„(1) A büntetőeljárás-jogi per román nyelven zajlik le.” (7. cikkely),

„(2) Az igazságszolgáltatási szervek előtt biztosítva van az anyanyelv használata a peres felek és más, a per folyamán beidéztetett személyek számára, az eljárás iratait román nyelven állítják össze.” (8. cikkely).

azoknak a feleknek, akik nem beszélnek vagy nem értik a román nyelvet, vagy nem tudják kifejezni magukat ezen a nyelven, ingyenes módon biztosítani kell a lehetőséget, hogy az iratcsomó tartalmát megismerjék, valamint azt a jogot is, hogy végkövetkeztetéseiket tolmács segítségével a bíróság elé terjesszék.

Hasonló előírásokat tartalmaz a *Polgári Törvénykönyv* is (142-es cikkely). Ezeket az előírásokat a 2004. június 28-i 304. sz. Törvényben is megemlíti, amely az igazságszolgáltatási szervekre vonatkozik, külön kiemelve a bírósági intézmények azon köteleességét, miszerint ingyenesen biztosítaniuk kell egy hivatásos fordítót vagy tolmácsot abban az esetben, ha egy vagy több fél kéri az anyanyelven való megszólalást. Nyelvi jogokra vonatkozó előírásokat tartalmaz a rendőrök jogállásáról szóló, a 2002. június 6-i 360. sz. Törvény is:

„Azokban a közigazgatási-adminisztratív egységekben, amelyekben valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyek számaránya meghaladja a 20%-ot, olyan rendőröket is kell alkalmazni, akik az illető nyelvet is ismerik.” (79. cikkely)

Egy sor olyan problémát azonosítottunk be, amelyek ezeknek az előírásoknak az alkalmazásakor merültek fel. Ezek nagy része a nyelvi jogok alkalmazásáról szól a Rendőrségen, adva lévén a rendőrök jogállásába foglalt előírások következményeinek megnövekedett komplexitása, az anyanyelvnek az igazságszolgáltatásban való használatára vonatkozó előírások világosságával összehasonlítva.

Akárcsak a helyi közigazgatás esetében, komoly gondot jelent a használt fordítások minősége, a többszörös, nem hivatalos fordítások által a szakterminológiában előidézett összevisszaságnak tulajdoníthatóan (például: Preventív Rendőrség – Poliția de proximitate, rendőri fokozatok stb.). A magyar közösség esetében e probléma megoldása érdekében a Magyarországon használt megfelelő terminológia átvételével próbálkoztak, ám ez nem mindig lehetséges, mivel a magyar rendőrségnek más a szerkezete, és némely román struktúráknak nincs magyar megfelelőjük. Ezen túlmenően, a fordításra kiválasztott változatnak tükröznie kell nap mint nap használt nyelvezetet. Mi több, ebben az esetben is megjelennek az egyazon nyelven, ám az ország más-más vidékein használt változatok közti különbségek. A

nyelvi különbségek gondot okoznak a rendőri értékelések elkészítésénél is, ezt ugyanis román nyelvű kérdőívek alapján végzik el, és amennyiben az emberek nem értik meg azt, a rendőrség nem jut adekvát információkhoz az adott közösségből. A fordítások minősége kívánnivalót hagy maga után olyan helyeken, ahol nem szakfordítókkal dolgoznak, és nem a kívánt hatás érik el. Így például Sepsiszentgyörgyön kétnyelvű szórólapok segítségével próbálták tájékoztatni a lakosságot, ám ez esetben a rendőr egyszersmind fordító is. Az elért eredmény viszont a helyi sajtó részéről érkező negatív visszajelzés volt.

A kivizsgálás folyamatában a rendőrnek nem lehet fordítói szerepe is, ily módon a kihallgatások csakis egy hivatásos fordító előtt folytathatók le. A rendőrségnek tehát együtt kell működnie ebben a folyamatban a hivatásos fordítókkal, akiknek a listáját a brassói Táblabíróság állítja össze (az új Büntető Törvénykönyv előírásainak megfelelően).

A törvényben használt terminus – olyan személyek, akik „ismerik” a nemzeti kisebbség nyelvét – tág és értelmezhető. Egyrészt feltehető a kérdés, hogy mit jelent egy nyelvet ismerni és ezt hogyan lehet ellenőrizni, másrészt nem világos, hogy az ismeretnek vonatkoznia kell a mindennapi nyelvre és a specifikus szakterminusokra is.

Az olyan rendőrök alkalmazása, akik a kisebbségi nyelveket ismerik, komoly kihívást jelent, amennyiben a kisebbségek alul vannak képviselve mind a rendőrségen belül, mind azoknak a körében, akik a rendőri karrier mellett döntenek. E probléma megoldása két irányt jelöl ki: egyrészt tájékoztató kampányok, valamint az anyanyelvi tudásnak a felvételi vizsgákon való értékesítésére szolgáló módok azonosítása által olyan jelöltek vonzani a rendőriskolákba, akik nemzeti kisebbségekhez tartoznak és ismerik ezek nyelvét, másrészt valamely kisebbségi nyelvet beszélő személyeket közvetlen módon is alkalmazni lehetne. Egy másik javaslat szerint bővíteni kellene a pozitív diszkriminációs eljárásokat a rendőriskolákba való felvételük során, és kiterjeszteni azokat más kisebbségekre, nem csak a romákra. Ez a javaslat viszont a pozitív diszkriminációs eljárások céljának mély meg nem értéséről tanúskodik. Ily módon, sokak számára az ilyen típusú eljárások a többi állampolgár hátrányos helyzetbe hozását vonják maguk után. A lakosság másik része megérti egy ilyen típusú politika hasznosságát, de úgy gondolja, hogy tágabb körben kellene alkalmazni, mindenik kisebbség esetében. Ez a pozitív diszkriminációs eljárásokról és ezek céljairól szóló tájékoztatásnak és vitáknak a közéletből való hiányát bizonyítja.

Ezen túlmenően, problematikus a romák alkalmazása is, hisz kevesen vannak azok, akik megfelelő végzettséggel rendelkeznek. A személyes ada-

tok védelmére vonatkozó törvény nem engedi meg a nemzetiség nyilvántartását, csak olyan adatok állnak rendelkezésünkre, amelyek valamely kisebbségi nyelv beszélőire vonatkoznak. Ily módon, Kovászna megyében egyetlen rendőr sem vallotta magát romának. A személyzet mintegy 30%-a ismeri a magyar nyelvet, mind írásban, mind szóban.

A releváns törvénykezés alkalmazására, valamint a nemzeti kisebbségekkel való kapcsolattartás különböző területeinek az összehangolására vonatkozó tényezőknek a jobb koordinálása érdekében ajánlatos lenne egy olyan szolgáltatási központ létrehozása az Országos Rendőrfelügyelőség keretén belül (Inspectoratul General al Poliției Române), amely a rendőrség és a multikulturális helyi közösségek közötti kapcsolatért felelős. Ennek a szolgálatnak biztosítania és monitorizálnia kellene a specifikus törvényi előírások alkalmazását (a rendőrök jogállásának 79. cikkelye, A romániai romák helyzetének javítását célzó kormánystratégia, stb.)

Az oktatás

Az oktatás terén, a kisebbségekre vonatkozó törvénykezés elsősorban az újraközzölt 84/1995-ös Tanügyi Törvényt tartja szem előtt, de néhány más szabályozást is, amelyekben utalás történik azokra az oktatási egységekre, ahol a kisebbségi csoportokból származó diákok tanulnak, mint például: a sokféleség problematikájának a nemzeti alaptantervben való kifejtésére vonatkozó rendelet vagy a tanügyi személyzet jogállására vonatkozó törvény.

Az oktatásra vonatkozó törvénykezés alkalmazásában szakértelemmel bíró különböző intézményes szereplők által beazonosított legfontosabb problémák elsősorban a megfelelő fordítások hiányára vonatkoznak, román nyelvből a kisebbségek nyelveire. A fordítások problémája tág területet takar, az oktatási intézményekben szükséges tankönyvek fordításaitól el egészen a megyei és helyi tanácsok határozatainak hiányzó fordításaiig.

Ebben az értelemben a beszélgetéseink során az a tény körvonalazódott, hogy a használt terminológia néha nehézkes, nem felel meg a törvény szellemének, és gyakorta helyi fordítások megjelenéséhez vezet. Ily módon a megfelelő fordítások hiánya azt eredményezi, hogy a kisebbség nyelve igen alacsony fokon van használva a törvény által előírt kontextusokban. Az egyik ilyen helyzet, amelyre utalás történt, a Közlekedési Szabályzat fordítása, amelynek magyar változata igen nehezen érthető, ebből kifolyólag a jogosítvány megszerzéséhez szükséges vizsgát sok magyar nemzetiségű jelentkező végül román nyelven teszi le. Mintegy ezen megbeszélések követ-

kezményeként egy olyan intézmény létrehozását javasolták, amely egysége-sítené a szaknyelvet és szabványosítaná a terminológiát. Így azt ajánlották, hogy az a csapat, amely jelenleg a Hivatalos Közlönyt fordítja magyarra, ennek az intézménynek részét kellene képezze azért, hogy az országos törvényhozás és a helyi közigazgatás döntései terminológiai szempontból megegyezzenek. Emellett úgy gondolták, hogy ennek az intézménynek a nyelvészek mellett jogászokkal és közgazdászokkal is kellene dolgoznia, hogy a szakterminológia specifikus problémái megoldhatóak legyenek.

A Tanügyi Törvénybe foglalt előírások tiszteletben tartásának módjára vonatkozóan sok utalás történt az iskolai tankönyvek használatára azokban az oktatási egységekben, ahová kisebbségi csoportokból származó diákok vannak beiratkozva. A 120. cikkelyben a következő pontosítást olvashatjuk:

„(1) A román nyelv tantárgyat az elemi oktatásban speciálisan az adott kisebbség számára kidolgozott tanterv és tankönyvek szerint kell oktatni. A gimnáziumi oktatásban a román nyelv és irodalom tantárgyat a román tannyelvű osztályokéval azonos tanterv és speciális tankönyvek szerint kell oktatni. A középiskolai oktatásban a román nyelv és irodalom tantárgyat a román tannyelvű osztályokéval azonos tanterv és tankönyvek szerint kell oktatni.

(2) A nemzeti kisebbségek nyelvén zajló elemi oktatásban a román történelmet és Románia földrajzát a kisebbségek nyelvén kell oktatni a román tannyelvű osztályokéval megegyező tanterv és tankönyvek szerint, a helyiségnévanyag és a román tulajdonnevek román nyelven való átírásának és elsajátításának kötelezettsége mellett. A gimnáziumi és középiskolai oktatásban a román történelmet és Románia földrajzát román nyelven kell oktatni, a román tannyelvű osztályokéval megegyező tanterv és tankönyvek szerint. A román történelem és Románia földrajza tantárgyakból a vizsgáztatás az adott tantárgyak oktatási nyelvén történik.”

A fenti előírások sikeres alkalmazásának módjáról folytatott beszélgetések során egyes előírásoknak a fennálló helyzettel való megfelelésének hiányát elemeztük, példának okáért az I-IV. osztályos alaptanterv, amely nincs összhangban az V. osztályos programmal. Emellett a szakiskolai oktatásban használatos tankönyvek helyzetére is felhívták a figyelmet. A fennálló törvénykezésben a következőket szorgalmazzák:

„Az állami szakoktatásban, szakliceumi és posztliceális szakoktatásban, ahol kérésre és a törvényes előírásoknak megfelelően a szaktárgyakat anyanyelven oktatják, kötelezően el kell sajátítani a román nyelvű szakterminológiát is.” (A Tanügyi Törvény 122. cikkelye)

A beszélgetések során azt is megemlítették, hogy a kisebbségi nyelvű speciális modulok számára hiányoznak a tankönyvek, illetve hogy a létező

szakirányú tankönyvek némelyike már nem korszerű és helyettesítésre szorul, amennyiben a cél a törvényes előírások betartása. A szakiskolai kisebbségi nyelvű oktatással kapcsolatban is megemlítettek néhány nehézséget, arra hivatkoztak, hogy egyes tanerők nem ismerik kellőképpen a kisebbségi szaknyelvet.

A sokféleség problematikájának a nemzeti tantervbe való beillesztését előíró, és a nemzeti tanterv keretében a kulturális (etnikai, nyelvi, vallási stb.)³ sokféleségre vonatkozó aspektusok értékesítését és fejlesztését elősegítő alaptantervi politikák megfogalmazására törekvő rendelet esetében megállapítást nyert, hogy az alkalmazás módszertana hiányzik, és ezért a nyilvános beszélgetéseken arra a következtetésre jutottunk, hogy ezeket az előírásokat bele kellene illeszteni egy tágabb törvényi keretbe – mint amilyen a Tanügyi Törvény –, remélve, hogy ezáltal megoldódik az alkalmazási normák problémája.

A romániai romák helyzetének javítását célzó kormánystratégia

A romák helyzetének igen bonyolult problematikáját Románia Kormánya A romániai romák helyzetének javítását célzó kormánystratégiában tematizálta, amelyet 2001 áprilisában Kormányhatározattal fogadtak el. E dokumentum kidolgozását, valamint a 2000. évi általános választások utáni hatalomátvételt megelőzően a Kormány már elfogadta a „Románia Kormányának Keretegyezménye a Romák Helyzetének Javítása Érdekében” c. dokumentumot. A stratégia a kormányzati struktúrák, a roma civil társadalom és a nemzetközi, elsősorban az európai, intézmények közös erőfeszítésének az eredménye. Jelentékenynek nevezhető a Roma Egyesületek Munkacsoportjának (GLAR – Grupul de Lucru al Asociațiilor Romilor) a tevékenysége, amelynek sikerült megfogalmaznia egy „Általános politikai javaslat” elnevezésű dokumentumot, amely a romák helyzetének javítását célzó kormányzati program alkalmazhatóságáról szólt. Utólag, a GLAR tevékenységét a Romák Keretegyezményének Szövetsége (FCCR – Federația Convenția Cadru a Romilor) vette át, amely öt roma nem kormányzati szervezet egyesülete volt, és amely, nem sokkal a létrejötte után, egy általános politikára vonatkozó ajánlást nyújtott be a miniszterelnöki hivatalhoz.

Több, a GLAR és az FCCR által az előbb említett dokumentumokban kidolgozott ajánlás bele lett foglalva „A romániai romák helyzetének javítá-

---

3 Az 1529/2007. sz., a nemzeti alaptantervben megtalálható sokszínűség problematikájának fejlesztésére vonatkozó rendelet, 1. cikkely.

sát célzó kormánystratégiába”. Ezek olyan problematikákra összpontosítottak, mint a diszkrimináció megszüntetése, partnerkapcsolatok kiépítése a romák egyesületeivel. Emellett javasolták, hogy hozzanak létre minisztériumi bizottságokat a romák számára, és dolgozzanak ki olyan mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik az anyagi források kiosztását a programok megvalósíthatósága érdekében. A stratégia megnevezett néhány általános elvet, amelyek a benne foglalt ajánlásoknak kellett, hogy irányt szabjanak: az egyetértés elvét, a társadalmi hasznosság elvét, a „szektoriális leosztás” elvét, a decentralizáció elvét, az identitás-differenciáció elvét és az egyenlőség elvét. A Stratégia tíz fontos cselekvési irányt jelölt ki, ezek a következők: a közösség fejlesztése és a helyi közigazgatás; lakások; társadalmi biztonság; egészségügy; gazdaság; igazságszolgáltatás és közrend; gyermekvédelem; oktatás; kultúra és vallások; kommunikáció és civil részvétel.

A stratégia egy-egy általános tervet tartalmaz mind a tíz cselekvési irány vonatkozásában, célkitűzésekkel, felelősökkel és határidőkkel minden konkrét lépés esetében. A Stratégia egy másik lényeges összetevőjét képezték azok az előírások, amelyek a kormányzati, minisztériumi és megyei szintű intézményes struktúrára és az alkalmazási mechanizmusokra vonatkoztak. Abban az időszakban a Stratégia kezelésével kormányzati szinten a Közinformációk Minisztériumát⁴ bízták meg, valamint az ennek alárendelt Etnikumközi Kapcsolatok Hivatalát – amely általában a kisebbségek problémáért felelős fő szerv. Ugyanezen a szinten működött az Országos Roma Hivatal,⁵ amelyet a Stratégia alkalmazására létrehozott legmagasabb döntéshozó fórumnak, az Alkalmazási és Monitorizálási Vegyes Bizottságnak a végrehajtó szerveként határoztak meg. A Bizottságot államtitkárok, a felelős minisztériumok képviselői és a roma nem-kormányzati szervezetek vezetői alkották, és a Kormány Stratégiájának megszervezéséért, megtervezéséért, koordonálásáért és alkalmazásának követéséért volt felelős.

Romániának az Európai Unióhoz való előcsatlakozási folyamatában a társadalmi beilleszkedés fogalma a közintézmények figyelmének középpontjába került, a Kormány pedig úgy döntött, hogy módosítja és kiegészíti a 2001. évi normatív dokumentumot. 2006 áprilisában az 522. sz. kormányhatározat által módosították a stratégiát, és néhány új elemet is beiktattak, beleértve egy új intézkedési tervet a 2006–2008 közötti időszakra. A cselekvési irányokat újraszervezték, ily módon csak hat irány maradt: a közigazgatás és a közösségfejlesztés; a kommunikáció és a civil részvétel; a lakások;

4 2003-ban a *Közinformációs Minisztérium* átalakul *Kormánystratégia-hatósággá*.

5 2003-tól az *Országos Roma Hivatal* elnevezést Roma Problémákért felelős Hivatalra változtatják.

az egészségügy; az igazságszolgáltatás és a közrend; a gazdaság; a társadalmi biztonság; és legutolsóként a gyermekvédelem, az oktatás, a kultúra és a vallások. Szemben a 430/2001. sz. kormányhatározattal, ahol nem nevezték meg expliciten a Stratégia lépéseinek finanszírozásához szükséges forrásokat, az 522. sz. Kormányhatározatban megemlítik, hogy „a 2006–2008-as periódusra az Általános Intézkedési Tervben foglalt intézkedések finanszírozását az állami költségvetésből, az előcsatlakozási alapokból, más európai uniós forrásokból, illetve más bel- és külföldi forrásokból kell biztosítani”.

Kis létszámú kisebbségek

A viszonylag kis létszámú kisebbségi csoportok⁶ jogaira vonatkozó törvénykezés alkalmazásának problémái némiképp különböznek a magyar vagy a roma kisebbség eseteitől. A legtöbbször azon a szükségleten alapulnak, hogy az etnikai csoportra jellemző kultúrát és identitást támogatni kell, mind a saját közösségen belül, mind azon kívül. Azokban a beszélgetésekben, amelyek során ezeknek a csoportoknak a tagjaival találkoztunk, olyan kérdések merültek fel, mint a kisebbségek nyelvén történő oktatás és kultúra területén érvényes törvényi keretek tökéletesítése, a kisebbségi törvény elfogadása, a nemzetiségi tudat elvesztésének lassítása, a kormány által a kisebbségeknek szánt pénzalapok növelése, a cselekvési formák megkülönböztetése és a kisebbségek szervezeteinek egyesítése.

A kisebbségi csoportok tagjai gyakorta hivatkoztak azon törvénykezés inkohereus aspektusaira, amely az etnikai sokféleség védelmét célozza, emellett ennek a fenntartási módozatait, továbbá a tanügy törvényi szabályozásának inkonzisztenciáit is megemlítették. Ami a tanügy törvényi szabályozására vonatkozik, a szlovák közösség néhány tagja arról számolt be, hogy a gyermeklétszám csökkenése miatt megszűnnek az oktatási intézmények; megemlítették, hogy azokban az oktatási egységekben, ahol anyanyelven is tanítanak, megtagadják azoknak a tanerőknek az alkalmazását, akik ismerik a diákok anyanyelvét is, és arról is beszéltek, hogy az iskola előtti oktatási egységekben igencsak változó az oktatás nyelve (ez bizonyos érdekek mentén akár évről évre változhat). Ehhez hasonlóan, a beszélgetésekben részt vevő szerb nemzetiségűek is kihangsúlyozták az anyanyelvi oktatást biztosító iskolák megőrzésének fontosságát (a romániai szerb nyelvű oktatás több mint 300 éves hagyománnyal bír). Kiemelték, hogy az oktatás-

6 Ez az alfejezet az albán, örmény, bolgár, horvát, görög, német, zsidó, olasz, szláv, macedón, lengyel, orosz lipován, rutén, szerb, szlovák, cseh, tatár, török és ukrán kisebbségekre tér ki.

ra vonatkozó román törvénykezés előírásainak részleges figyelembevétele vagy tisztázatlanságai negatív módon befolyásolják a közösségeiket, különösen érvényes ez akkor, amikor az anyanyelvi oktatásról van szó.

Tekintetbe véve, hogy a német etnikumúak csoportja demográfiailag elöregedett, az idetartozók egy, az előbbiektől eltérő problémát emeltek ki, mégpedig azt, hogy a román állam nem finanszírozza kellőképpen az öregotthonokat. Egy másik problémás helyzetet írt le a Romániai Örmények Egyesülete kolozsvári fiókjának titkára, nevezetesen, hogy a szervezet székhelyének hiánya negatívan befolyásolja az etnikai csoporthoz tartozók találkozását, következésképpen: a közösséghez való tartozás érzését is. Végezetül, a nemzeti kisebbségek jogaira vonatkozó törvénykezés alkalmazása az olasz, tatár, örmény, rutén vagy macedón közösségek perspektívájából kihangsúlyozza azt a lassú folyamatot, amelynek a során az etnikai közösséghez tartozás érzését elveszítik. Épp ezért a nemzeti kisebbségi törvénykezések alkalmazása ezeknek a közösségeknek a keretében olyan projekteken alapul, mint a kultúra revitalizációja és az identitásuk megerősítése Romániában.

Következtetések

Miként az előző fejezetek szerzői által megfogalmazott ajánlásokból kitűnik, az alkalmazók által jelzett problémákat három intézkedés-kategórián belül lehet orvosolni.

Mindenekelőtt szükség lenne olyan kezdeményezésekre, amelyek népszerűsíténék a nemzeti kisebbségek védelmének előírásait, illetve azon állami intézményeket, amelyek ezeknek a megvalósulását felügyelik. Az általuk követett célkitűzések, az alkalmazott mechanizmusok és az elért eredmények jobb megismerése – úgy a célzottak, mint a többség által – minden bizonnyal hozzájárulna azon lépések hatékonyságának a növeléséhez, amelyek a nemzeti kisebbségek integrációját célozzák meg.

Másodsorban: a létező közpolitikák szintjén olyan változtatásokra lenne szükség, amelyek lehetővé tennék annak a teljes potenciálnak az értékesítését, amelyet a romániai nemzeti kisebbségek rendszere képez a jelen pillanatban. Néhány ilyen jellegű intézkedés: a humán- és anyagi erőforrási igények reális felmérése, az intézményi keretek kiegészítése új elemekkel, amelyek szükségesek lehetnek ahhoz, hogy a törvényi előírásokat gyakorlatba ültessék, az előírások gyakorlatba ültetésére szolgáló alkalmazási módszertan kidolgozása, figyelembe véve az alkalmazók már létező tapasztalatait, és végül azon kutatások eredményeinek hasznosítása, amelyek az alkalmazásban fellelhető hiányosságokat és akadályokat jelzik.

Végül pedig hasznos lenne a létező törvénykezési keret kiegészítése egy olyan nemzeti kisebbségi törvény elfogadása által, amely magában foglalná az összes jelenleg létező törvényi normát, valamint azokat a kiegészítéseket és javításokat, amelyek a most érvényben levő előírások impakt-elemzéséből születnek meg. Szükséges lenne újragondolni a létező intézményes kereteket is, amelyek kompetenciával bírnak a nemzeti kisebbségek védelmének és támogatásának területén avégett, hogy mellőzni lehessen a kompetenciák egymásra tevődését, és növelni a törvényi előírások gyakorlatba ültetésének a hatékonyságát.

Az összes érintett fél közti dialógus, amely a fenti célkitűzések megvalósításához szükséges, biztosítani tudná a romániai nemzeti kisebbségek rendszerének egy olyan szolid alapra helyezését, amelyet az egyetértés és a társadalmi elfogadás hoztak létre, megelőzve a sérülékenység kockázatait, amely egy esetleges politikai változás esetén még mindig lerombolhatná az eddigi megvalósítások jelentős részét. A kiemelt lépések erőfeszítést feltételeznek, türelmet és költségeket, de nagy biztonsággal hozzájárulnának egy toleráns interetnikus klíma kialakításához, amely elfogadáson, kölcsönös tiszteleten és interetnikus együttműködésen alapszik Romániában.

Fordította: Virginás Andrea